

ETNOLOŠKA DOKUMENTACIJA IN RAČUNALNIK

JOZE HUDALES

Ramišljanje o etnološki dokumentaciji bi želel preusmeriti z običajnih razprav o poenotenju etnološke dokumentacije v različnih etnoloških institucijah. Sicer se strinjam, da bi poenoteni sistem dokumentiranja pomenil velik korak naprej, čeprav bodo zlasti specializirane etnološke ustanove (npr. za glasbeno narodopisje) takšen sistem morale v marsičem popravljati in dograjevati. Menim pa, da je v tem trenutku pomembneje rešiti problem, ki se pojavlja zaradi prave poplave etnoloških informacij, ki so jih v etnoloških institucijah že zbrali in ki bodo v prihodnje še bolj vrtoglavo naraščale. Ob tem problemu ne pomaga niti še tako skrbno dokumentiranje vseh etnoloških podatkov in njihovo razvrščanje po krajevnih tematskih in časovnih kriterijih, niti poenoten sistem dokumentiranja.

Grozi nam namreč predvsem nekakšen »informacijski infarkt«, zaradi katerega bo vsak etnolog vse bolj omejen le na gradivo, ki ga je sam zbral in ga še lahko obvladuje. Za iskanje primerjalnega gradiva v drugih etnoloških institucijah pa bo ob naraščajoči »produkciji« vse večjega števila profesionalnih etnologov, študentov etnologije itn., potrebno vse več časa.

Naj to trditev podkrepim z nekaj primeri. V velenjskem muzeju, ki spada med manjše in mlajše slovenske muzeje, nastaja obsežnejša muzejska dokumentacija šele zadnjih nekaj let in je po doslej veljavnih merilih gotovo dovolj skrbno urejena. Kljub temu je število podatkov oz. vsebin, ki smo jih zbrali in uredili zastrašujoče veliko. Pri tem je treba povedati, da pod pojmom »podatek« mislim na krajevno, časovno in vsebinsko opredeljeno informacijo, ne glede na to, kakšen je njen nosilec (pisana beseda, predmet, fotografija, risba, video posnetek itn.). Tako lahko en sam datotečni list z zapisom pogovora na terenu vsebuje tudi več ko deset informacij. Če se nanaša pri tem še na dva ali več krajev, in se časovno razteza na več obdobj, se število informacij podvoji, potroji itn. Podobno smo v magnetogramu enournega pogovora našli nad 150 informacij, risbe in fotografije ali predmeti pa v povprečju prav tako vsebujejo po pet takšnih informacij.

Grobe ocene našega gradiva so pokazale, da imamo pri nas opravek s skoraj 400.000 informacijami, ki se skrivajo v skromnem številu 3500 muzealij, 5500 datotečnih listov, 6500 fotografij, nekaj video in zvočnih zapisih in v muzejski strokovni knjižnici z 2500 signaturami. S tako datoteko smo po naših izkušnjah že dosegli tisto kritično točko, po kateri je treba za iskanje že zbranih in urejenih podatkov porabiti več časa, kakor pa za samo predstavitev gradiva v obliki razstave ali krajšega besedila.

Kakšne številke v tem pogledu dosegajo starejše in kadrovsko neprimerne močnejše etnološke ustanove, je skoraj nepredstavljivo. Podoben izračun za Slovenski etnografski muzej kaže, da je ta že pred več kot 10 le-

ti razpolagal z blizu 4.000.000 informacij (uporabljeni so bili podatki o številu predmetov, fotografij itn., ki so bili leta 1976 objavljeni v Uvodu k Vprašalnicam ETSEO). S stališča informatike se zdi tako nadaljnje »produciranje« etnoloških podatkov vprašljivo, dokler ne zagotovimo možnosti za hitrejše iskanje in razvrščanje gradiva po različnih kriterijih. Današnje stanje dokumentacije v etnoloških institucijah bo torej vse bolj narekovalo ožjo specializacijo, širše etnološke obravnave pa bodo nujno bolj površne, kakor bi si želeli njihovi avtorji.

Izhod iz tega stanja, ki bo v prihodnosti razvoj stroke vse bolj dušilo, vidim le v čim prejšnjem uvajanju računalniško podprtih sistemov etnološkega dokumentiranja vseh etnoloških podatkov. Ob tem je, vsaj v prvi fazi, izdelava specifično etnološke dokumentacije (fototeka, datoteka, hemeroteka itn.) seveda še vedno potrebna, medtem ko je za vnašanje gradiva v računalnik potrebno še nekaj dodatnega dela, ki pa se bo obrestovalo že ob prvem iskanju ali razvrščanju gradiva. Pomembno se mi zdi poudariti še to, da v tem trenutku najbrž ni nujno, da imamo hkrati v vseh etnoloških institucijah enoten računalniški sistem in enako strojno in programsko opremo. Nujno pa je, da etnologi to sodobno tehnologijo čimprej spoznajo in jo uporabimo.

Je računalnik v etnoloških in muzejskih institucijah utopija? Mislim, da ni. Angleški muzeji že od začetka tega desetletja uvajajo računalnike in danes so že vsi pomembnejši muzeji povezani v enotno računalniško mrežo. Spodbudni so tudi začetki pri nas. Računalnike, sicer še hišne, že uspešno uporabljajo v TM v Bistri, Prirodoslovnem muzeju v Ljubljani, Muzeju NOB v Zagrebu in morda še kje. Za resnejšo uporabo pa seveda potrebujemo močnejši, poslovni računalnik z najnujnejšo periferno opremo; tiskalnik in disketni pogon. Finančno takšen računalnik ne bo prehudo breme za večino etnoloških institucij, saj se računalniška oprema nenehno ceni. Tudi najnujnejšo programsko opremo (urejevalnik teksta in bazo podatkov) je danes običajno mogoče dobiti kar skupaj z računalnikom. Vse kar poleg strojne in programske opreme še potrebujemo, pa je uporabno »orodje«, s katerim bomo lahko v računalnik vnesli vse vrste podatkov, ki smo jih že zbrali ali jih še nameravamo zbirati.

V velenjskem muzeju smo tako »delovno orodje« že izdelali. Poskusni program, ki ga je izdelal mag. Milan Meža s Centra srednjih šol v Titovem Velenju, je pokazal, da je sistem povsem ustrezen, predvsem pa izjemno uporaben. Posebej poudarjam, da izdelava »orodja« ni zahtevala nikakršnega znanja o računalniški tehnologiji, temveč le poznavanje gradiva in naših zahtev oz. potreb pri iskanju vnešenega gradiva. Za vse drugo pa je bilo potrebnih le nekaj pogovorov s strokovnjaki za programiranje.

Na kratko bi naš sistem predstavili takole:

- sistem skuša zajeti vse vrste podatkov, s katerimi imamo opravke v velenjskem muzeju ne glede na to, ali bi jih lahko označili za etnološke, zgodovinske, arheološke itn.
- sistem naj bi bilo mogoče dograjevati z novimi parametri v katerikoli smeri
- sistem naj bi bil toliko univerzalen, da bi zajel vse vrste podatkov, ki jih imamo, ne glede na to v kakšni obliki so
- sistem naj bi vseboval predvsem parametre, ki bi opredelili vrsto in nahajališče podatka, njegovo krajevno, časovno, in vsebinsko opredelitev. Zasnovali smo naslednje parametre:

1. **NOSILEC PODATKA** je za nas vsak medij v muzeju ali zunaj njega, ki na kakršen koli način vsebujejo podatek o temi, ki nas zanima. V splošnem smo nosilce podatkov razdelili na: knjige: predmete, fotografije, grafična ponazorila, umetniška dela, časopisje in periodiko, obdelane podatke v kartotekah ter zvočne in videozapise. Vsak od teh nosilcev je nato še natančneje določen pri knjigah npr. na tiste, ki jih imamo v lastni strokovni knjižnici, tiste, ki so v NUK, itn.
2. **OZNAKA NOSILCA PODATKA** natančneje opredeljuje mesto, na katerem je neki podatek mogoče najti (pri knjigah npr. signatura in stran, pri časopisih datum, pri predmetih fond oz. zbirko in inv. številko, pri video zapisih števil. in metražo)
3. **ČASOVNA OPREDELITEV** umešča podatek v določeno časovno obdobje (npr. 1800 do 1848 ali 1918 do 1930, 1930 do 1941 itn.)
4. **KRAJEVNA OPREDELITEV** označuje širši ali ožji teritorialni okvir podatka
5. **TEMATSKI SKLOP** označuje vsebino podatka in je razdeljen na osnovna kazala, gesla in podgesla npr.: materialna kultura — industrija, premogovništvo — delovni čas.
6. **OPREDELITEV KVALITETE** daje osnovne podatke o uporabnosti podatka (pri predmetih npr. vizualno atraktiven, poškodovan, restravriran itn., pri video zapisih npr. dokumentarni zapis, zapis z umetniško intencijo itn.)

Zadnja dva parametra označujeta strokovnega delavca, ki je podatek obdelal in leto obdelave.

Vse te parametre lahko vnašamo v računalnik na dva načina; s šiframi ali pa kar s polnim izpisom kraja, časa, teme itn. Poslednji način je gotovo elegantnejši in lažji, vendar narekuje nakup zmogljivejšega in dražjega računalnika.

Jože Hudales

ETHNOLOGICAL DOCUMENTATION AND COMPUTER

The author is showing that every exponat in a museum conveys certain informations that get out of command in a certain time. An ethnologist looses more time looking after a certain data that has already been collected than representing the material in the form of an exhibition or a dissertation. An introduction of a computer-supported system he finds as a way that solves the problem. The Museum of Velenje has already been practicing a computerized documentation by using a micro computer Dialog P — Gorenje.